www.mossebobladet.se

FRÅN NOLL
TILL NITTIO

Elsa Charlotta Carlsson

1898 - 1988

En följetong i fyra delar

Mariestad i mars 2021

Alf Gunnarson

DEL FYRA

FRÅN OCH MED ÅR 1928

INNEHÅLL

FÖRORD

FYRA BILDER

CARL AUGUST
ANDERSSON I MOSSEBO

VAD SOM GICK AN
OCH INTE GICK AN

TRETTIO ÅR OCH RIK
PÅ ERFARENHETER

ERIK ANTON KLANGS
BREV MED MERA

HEMMASON:
MARTIN LENNART

EN VANLIG VARDAG
I VALLSJÖBOL

SKOGSARBETE

FARFAR

LENNART PÅ SIN
MAMMAS GATOR

FÖDELSEDAGAR

BLANDADE BILDER
OCH KLIPP

FEM RESPEKTABLA
KVINNOR

FÖRORD

Berättelsen (bild här bredvid)
skrev jag år 2007:

Nu ska jag fördjupa mig i Elsas och hennes
närmastes liv, främst under hennes första trettio levnadsår.

Hon föddes i Uppsala den 2 juni 1898.
Hennes mamma var då ogift och mantalsskriven på Åsögatan i Stockholm.

Elsa var istället för farmor när vi växte upp.

/ Alf

FYRA BILDER

Carl, Gustaf, Elsa, Gunnar och Lennart.

Elsa och Alf - farfar och Bernt – Gunnar.

CARL AUGUST ANDERSSON I MOSSEBO

Elsa Charlotta Carlsson Klang (30) och hennes sexårige son Erik Anton kom formellt till Mossebo den 1 november år 1928 och hon kom för att stanna – i sextio år. Carl August Andersson (59) blev hennes arbetsgivare.

T. v: Carl August- T. h: familjen i Mossebo, med gäster, år 1914.

Anders Peter Carlsson och Anna Stina Jansdotter hade fyra barn: Anna Lovisa (född 1862) , Augusta (född 1865) , Carl August (född 1869) och Alma Maria (1874).

T. v: Augusta och Carl Augusts familjer i Åsterud, Hova socken.
T. h: Anna Lovisa och Alma Maria.

CARL AUGUST ANDERSSONS LIV FÖRE ELSAS INTÅG I MOSSEBO

1894: Han gifte sig med Ida Lovisa Carlsdotter från Borgan och dottern Olga föddes samma år.

1896: Sonen Karl Ivar föddes och hans syster Anna Lovisa avled (TBC)

1898: Dottern Midred Elisabet föddes.

1899: Dottern Olga avled i scharlakansfeber.

1901: Sonen Johan August Martin föddes.

1902: Fadern Anders Peter Carlsson och systern Alma Maria avled (TBC).

1903: Sonen Gustaf Rudolf föddes.

1909: Sonen Ernst Gunnar föddes.

1921: Sonen Karl Ivar avled i lunginflammation.

1923: Hustrun Ida Lovisa avled.

Hushållet i Mossebo år 1928: Modern Anna Stina Jansdotter (87), husbonden himself (59), sönerna Gustaf Rudolf (25) och Ernst Gunnar (19). Mildred Elisabet (29) och Johan (26) befann sig på Brommö.

Fr v: Karl Ivar, Johan August Martin, Melrud (Mildred) Elisabeth och Gustaf Rudolf.

På den (lokalt) klassiska bilden med oxen ser vi Carl Augusts svärfar, Carl Gustafsson i Borgan, bakom plogen och Carl Augusts fasters make, Ludvig Elggren.

I mars månad 1929 föddes Martin Lennart och Elsa Charlotta Carlsson Klang blev en mer eller mindre accepterad familjemedlem i en stor släkt, vars folk fanns nära Mossebo (de flesta) eller lite längre bort (främst i Struppkärr, Hova socken). Elsa Charlotta hade hamnat i en till synes trygg lantlig miljö, efter att ha varit mer eller mindre på flykt i hela sitt dittills varande liv. Fast det var inte så lätt att vara Elsa.

VAD SOM GICK AN OCH INTE GICK AN

Synd och skam stod mot rättfärdighet och självgodhet. Antipati stod mot sympati. Den trakt Elsa kom till var i rätt så hög grad polariserad. Det fanns så många som trodde sig veta vad som var rätt och fel, vad som gick an och vad som inte gick an.

När skönheten kom till byn då var klokheten där,
då hade de bara törne och galla.
Då sköto de efter henne med tusen gevär,
ty de voro ju så förklokade alla.
Då nändes de varken dans eller glädje och sång
eller något som kunde vådeligt låta.
När skönheten kom till byn — om hon kom
någon gång, då ville de varken le eller gråta.

Jag tänker på Nils Ferlin och en av hans mest kända och slagkraftiga (vidstående) versrader. Jag vill inte påstå att Elsa kom till Mossebo belastad med skönhet men byter man ut detta ord mot skörhet, ligger nog sanningen inom räckhåll.

När skörheten kom - - -

Snälla, sköt dig själv och skit i andra!

Rätt uttolkat innehåller det där gamla ordspråket en halv sann levnadsregel. Komplettera med: *lär dig godta mer än klandra* och vi har ett motto som duger rätt bra. I Mossebo med omnejd var intresset för andras förhållanden ofta parat med

frireligiösa krumbukter, som inneslöt klandret i ett skimmer av löje men likafullt: det fanns de som skulle tåla sådant klander och det smärtade såklart den som redan var skör. Jag vill förtydliga, att det fanns nära släktingar till farfar och Elsa som hängde på det där skam- tåget, utan att vara vare sig frireligiösa eller dumma i sina skallar.

Här har jag försökt att så rättvist som möjligt beskriva en situation, i vilken farfar och Elsa, deras son Lennart och Elsas egen son Erik, klandrades för att leva sitt liv i synd, av det enkla skälet att farfar aldrig föll på knä för Elsa och frågade om hon ville bli hans fru.

Det var en mycket annorlunda tid, förstår ni –
ni som tillhör dagens unga generationer.

TRETTIO ÅR OCH RIK - PÅ ERFARENHETER

Det var en livserfaren kvinna som kom till Carl i Mossebo år 1928. Hennes bagage var visserligen begränsat men hon hade besvärliga minnen att förhålla sig till och hon hade en liten son som inte var självgående.

Så här skrev jag om Elsa i ett annat sammanhang:

> Hon kom till Mossebo år 1928 som hushållerska till vår farfar, Carl Andersson, närmast från det närbelägna Otterbäcken vid Skagern. Hon var trettio år gammal, skild från en skräddare i Södermanland och hon hade ensamt ansvar för en något underutvecklad, sexårig son, som hette Erik Anton. Hennes namn var Elsa Charlotta Carlsson- Klang.
>
> Hon var född i Stockholm, men skickades som minderårig, till fosterföräldrar i Uppland (Vittinge), där hon växte upp, gick i skolan, konfirmerades och gick ut i livet. Hon blev fru till redan nämnde skräddaren (senare frånskild), samt därefter hushållerska hos en gammal ungkarl i Bettna, Södermanland.
>
> När hon lämnade Clas Andersson i Vadsbro (1927), efter att ha tjänat hos honom i tre och ett halvt år, fick hon betyg på att hennes uppförande varit mycket gott och att hennes ordning och flit varit mycket god. Hennes förmåga att laga mat fick samma omdöme. Vidare fick hon betyget god, vad gällde bakning, servering, konservering, strykning, städning, tvätt, sömnad och barnskötsel och som grädde på moset: *i allt ärlig, hövlig och skötsam, varför hon på det bästa rekommenderas.*

ERIK ANTON KLANGS BREV MED MERA

Så här skrev Eriks pappa, Erik Wilhelm Klang, till Elsa i ett av sina många brev. Han satt häktad i Nyköping men ville gärna styra och ställa - säkert i bästa välmening – men praktiskt var det förstås Elsa som fick sköta om saker och ting:

> *Nyköping den 6/1 1924. Kära lilla Elsa och Anton! Hur är det med Eder? Har ni någon mat samt något att elda med? Jag mår bra och önskar Eder detsamma! Hur mår lille Anton, är han frisk och kry? Han får väl frysa. Säg till sven i Lövnäs, så hugger han åt dig. Ved får Samuelsson skaffa. Han får taga betalt av Sockna. Där får han även taga hyran. Du skrev att potatis, saft med mera frös för dig. Ställ det i kontoret i förstugan och packa om det med lump, så fryser det aldrig - - - Hur är det med dina pengar? Är de slut? Nu har jag räknat ut värdet på de varor dom finns kvar i korgen. Du kan sälja det för 40- 50 kronor. Ja, mig går det ju ingen nöd på. Jag knogar och syr lite, så jag tjänar några öre om dagen. Men du förstår att en dagpenning här är 40 öre. Du ber att de ska släppa ut mig, men du förstår att alla här är mycket tillmötesgående och snälla*

mot mej, men släppa mej kan de inte. Det blir Kungliga Hovrättens sak - - Farväl, älskade Elsa, vi träffas åter. Många hälsningar till eder alla, Erik.

Även för den sexårige sonen (Erik Anton) blev Mossebo ett hem, men han skickades snart iväg till främmande ort, eftersom han inte riktigt passade in i det vanliga mönstret.

När han var knappt tio år, skrev Erik brev till sin mor:

Löt den 12. 3. 1932. Kära mamma! Tack för brevet från mamma. Det var så roligt att få det. Jag mår bra. Min pappa har inte varit och hälsat på mig ännu. Jag går i skolan varje dag. Jag går i första klassen. Min lärarinna heter fröken Kempe. Hon hjälper mig att skriva brevet. Jag går i handarbete för fröken Berggren. Jag syr en duk och väver band. På söndagarna får vi ofta höra på radio. Vi har också grammofon. Snart är det påsk. Då kanske påskgumman kommer. Och så får vi äta påskägg. Glad påsk och många hälsningar till alla där hemma, från Erik.

Ett par månader senare fattade Erik åter pennan och skrev:

Löt den 26.5.1932. Kära mamma! Tack för brevet till min födelsedag. Jag mår bra. Vi går i skolan ännu. Den 1sta juni har vi avslutning. Sen får vi sommarlov. På rasterna och på eftermiddagarna är vi ute och leker. Får jag komma hem i sommar? Nu har jag min duk färdig och skickar den med brevet. Nu skall jag börja med en ny duk. Hälsningar till Lennart och mamma själv, från Erik.

Lärarinnan gjorde det här tillägget: *Erik ber att få komma hem, men det blir kanske för dyrt för fru Klang att kosta på honom resan. De flesta av barnen stanna kvar här över sommaren och de bruka ha det så skönt, när de kunna vara ute i parken och leka. S Kempe, lärarinna.*

SKOLAN PÅ HEMMAPLAN (1940)

Här sitter Erik Antons lillebror Lennart (längst till höger). Lärarinnan heter Anna Gunnarsson. Tio år tidigare började Erik Anton i den skolan, med den lärarinnan men han hängde inte med riktigt och skickades till en specialskola i Södermanland.

I maj månad, år 1936, fick Elsa ett brev från Strängnäs:

Fru Elsa Klang! Härmed får jag meddela att Er gosse Erik blir konfirmerad i Strängnäs domkyrka lördagen den 23/5, klockan 4 e. m. Vi ha i vinter haft privat konfirmationsundervisning för några av barnen här. Erik mår bra och är stor och duktig. Han kommer fortfarande att gå i skolan, fast han gått och läst. Han behöver lära sig lite mer ännu. Jag förstår att Erik ej skrivit på länge, men det är bäst att fru Klang skriver till mig, för Erik skriver aldrig självmant. Svårt har han också att skriva. Erik hälsar så mycket hem. Skolan, Löt i Malmby, den 19/5 1936, Ragnhild Broström.

En film, med det brevet som underlag, finns i www.mossebobladet.se . Den filmen var upptakt till denna följetong: https://youtu.be/iyIsowwqKNY .

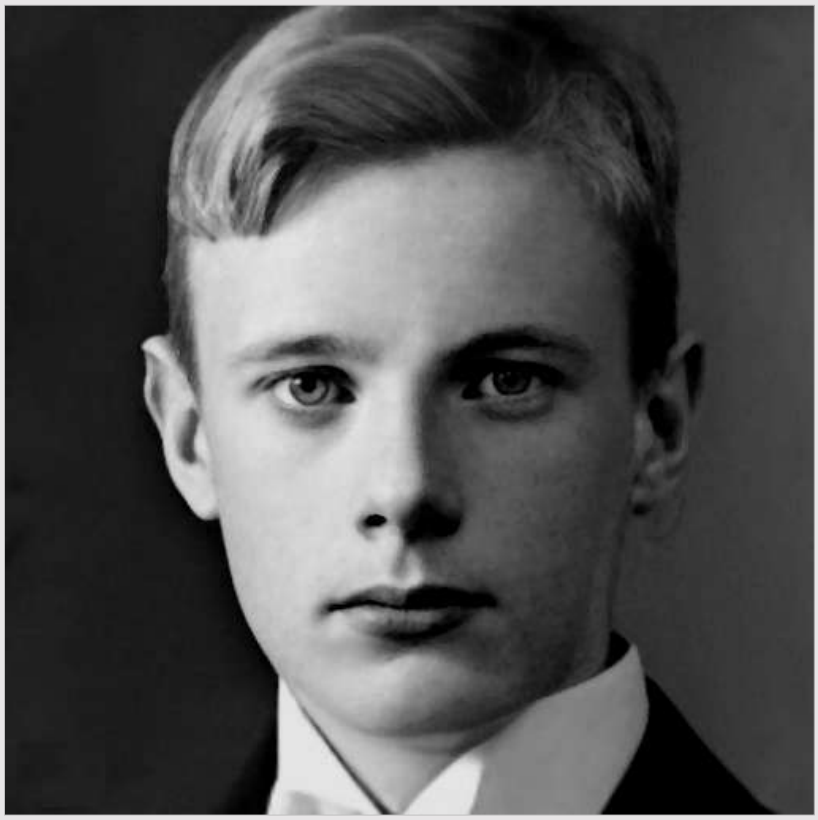

När fotot togs var Erik fjorton år gammal och nykonfirmerad i Strängnäs domkyrka. Normalt skulle han varit vuxen nu och på väg ut i livet. Men för Erik var det annorlunda. Han skulle tillbringa ytterligare ett sommarlov på Löt och åter sätta sig på skolbänken till hösten. Hemma för Erik var Mossebo, eftersom hans mamma bodde där och hans lillebror. Vår farfar såg han sannolikt som en farbror, vilken som helst, som råkade bo i samma hus som mamma och Lennart.

Året före, i april 1935, skrev Erik själv (med hjälp av en fröken) så här i sitt brev till Mossebo:

Kära mamma och Lennart! Nu vill jag skriva några rader och höra hur ni mår. Hoppas att ni mår bra. Tack för brevet som jag fick. Kan Lennart tala rent? Kan Kjell läsa något i skolan och räkna och skriva? Är det roligt i skolan? Jag går i andra klass nu. Jag har inte skrivit till min morfar och mormor än. Mamma vill veta hur lång jag är. 154 cm. Jag vet inte vad jag ska bli när jag blir stor. Jag har gjort en bil åt Lennart nu. Har ni samma kor kvar nu? Hur gammal är farbror Andersson nu? Det vet jag inte. Vi ritar och klistrar i skolan. Det är så roligt att göra. Det är så roligt i slöjden. Hur mår tant Ada? Det vill jag höra. Tycker Lennart det är roligt att bära vatten i ladugården? Är katten kvar nu.

Det vill jag höra. I påsk fick vi ägg och smörgås och mjölk. Det var så gott. Fick Lennart ägg också i påsk? Hur gammal är Kjell nu? Hälsa till Gustaf och Gunnar så hjärtligt. Hälsningar till er alla. Skriv svar snart. Erik.

Det är rörande att läsa de här raderna. Erik kommer ihåg korna och katten och i frågan om Lennart tycker det är roligt att bära vatten, kan man utläsa ett litet skämt: Hur skoj kan det vara att bära vatten? Erik minns också grannarna, som bor drygt 100 meter norrut, om man står på farstutrappen i Mossebo. Ada och hennes barnbarn Kjell bor där. Han nämner inte Adas make, Oskar Stenqvist. Farbror Andersson (vår farfar) hälsar han inte direkt till men han vill veta hur gammal han är. Till vår far och farbror Gustaf hälsar han däremot hjärtligt. Ja, nog kan man läsa en del mellan raderna, men det är synd att analysera sönder ett brev som detta. Det är ett fint brev.

I det här kollaget från 1950-talet har jag gått händelserna i förväg. Vi ser Mossebostugan, Elsa i sitt kök samt Erik och Lennart, i sitt skogsarbete.

I februari 1939 bekymrade sig Elsa för sin äldste son, skrev brev till Löt i Strängnäs och fick det här svaret:

Arbetshemmet Löt, den 19/2 1939. Fru Elsa Karlsson, Mossebo, Finnerödja. Undertecknad har genom brev till fröken Broström, tagit del av era förfrågningar om Erik Klang. Han har sedan 1 juli 1938 varit här och jag tycker inte alls man kan säga att han blivit slöare. Första tiden hjälpte han till med handräckning här inom hemmet, men sedan början av detta år är han ute i jordbruket och deltar där i förekommande arbete. Jag har inte hört hur rättaren tycker att det går, det är ju ännu så nytt, men Erik har växt mycket på sista tiden och blivit kraftig. Brevskrivning är i allmänhet något det går dåligt med. Jag frågade föreståndaren hur länge han får stanna och det är tills vidare. En del blir ju här för hela sitt liv och en del kommer till andra anstalter och hem. Det är få, om ens någon, som kan komma ut och reda sig på egen hand. Pension har de alla från 16 år och den går till avgifterna här. Högaktningsfullt Alva Andersson, husmoder på arbetshemmet.

En månad senare skrev Erik till Mossebo:

Arbetshemmet den 15/3 1939. Kära mor å bror! Hur mår ni där hemma? Jag mår bra. Jag har börjat ute och jobbar med lite av varje. Jag brukar snickra på ledigheten. Det är ganska roligt. Jag får väl inte glömma att tacka för breven och korten. Hur mår bror, går han i skolan? Det går väl bra för honom. Jag skall väl hälsa till tant Ada från Erik. Hon mår väl bra. Husmor heter fröken Andersson på hemmet. Har det varit någon snö där hemma i vinter? Här var det inte mycket snö. Man kunde i alla fall åka bobb. Jag kan åka cykel. Det har jag kunnat över ett halvt år. Det är skojigt. Man brukar låna av

en annan grabb som heter Evert. Hur mår Elving nu? Han mår väl bra som vanligt? Nu slutar jag för denna gång. Skriv svar snart till Erik.

Fyra år senare muckade Erik från arbetshemmet i Löt, men det blev nog lite *ur askan, i elden,* för myndigheterna fann det skäligt att han skulle mönstra och göra militärtjänst. Han placerades på I 18 i Visby och det måste ha varit ett väldigt långt steg för Erik. I över tio år hade haft en skyddad tillvaro på Löt i Strängnäs och så iväg till Gotland, där det stora kriget var påtagligt närmare än i Strängnäs.

Den 28/3 1943 skriver Elsa:

Kära Erik. Det var roligt att höra lite från dig. Du skall skriva arket fullt nästa gång. Karl var vid Struppkärr i går och slaktade. Han fick med sig ditt kaffekort. Eriksson och Mattis hälsade till dig. Lennart skall till Struppkärr i morgon och bli kogubbe. Det blir några dagar, när Eriksson håller på med sådden. Den 1 maj kommer Gustaf och Ingeborg hem och då kommer kanske Eriksson och Mattis, så då får jag främmande. Hur går det för dig att exercera? Har du börjat att cykla än? Du har ett konstigt namn på geväret. Hur har ni med maten? Får ni äta er mätta? Nu har jag inte tid att skriva mer. Sköt om dig väl! Kära hälsningar till dig ifrån oss alla. Mamma.

När det behövdes tillfällig eller stadigvarande hjälp i Struppkärr, vände de sig ofta till Mossebo, eftersom Mattis, husfrun där, var farfar Carls systerdotter. När Erik lämnat Löt, var det ingen tillfällighet att en kammare i Struppkärr blev hans nästa adress. Han var ju släkt till släkten! Tiden gick. Erik blev frikallad från det militära, kom hem, bodde växelvis i Struppkärr och Mossebo, fick senare plats som dräng i Finnefallet, därefter i Bondetorp, Hova och så småningom på Börstorps egendom, mellan Mariestad och Otterbäcken. I mellanperioder, som varade månader och år, bodde han i Mossebo och högg i skogen tillsammans med Lennart på vintern och hässjade hö och brukade andra jordbruksverktyg hos oss och grannarna på sommaren.

Husmodern på Löt, fröken Andersson, skrev, som vi såg (1939) att: *Det är få, om ens någon, som kan komma ut och reda sig på egen hand.* Att reda sig på egen hand är ett relativt begrepp. Nog fick Erik många hjälpande händer under sin livsresa ute i det fria och han blev aldrig någon karl som redde och rådde sig själv, helt och hållet. Hans käraste ägodel var cykeln. Fast det fanns en sak som var honom ännu kärare.

Erik, i Bondetorp, på 1950– talet.

Nästa bild är nog från 1949:

Britt och Barbro på Mossebo Gata, på väg till Elsa. I bakgrunden Stenqvists ställe. Troligen satt Ada där i trefönstret på övervåningen och övervakade promenaden. Kanske hade Barbro tjatat sig till att få följa med - eller kanske inte. Det är inte bara en bild. Det är ett tidsdokument.

Erik Klang var född till att stå lite i bakgrunden, bildligt och i verkligheten. Han var aldrig den som satte sig först vid matbordet. Han avvaktade och tog den plats som blev över. Men turordningen *sist in, först ut* gällde inte. Tvärtom satt han gärna kvar, långt efter det att bordet hade dukats av, när han hade något att berätta och det hade han ofta. Hans berättelser från den tid han hade vistats på Löt var detaljrika och precisa. Han hade varit där i mer än tio år, först på skolan och sedan som praktikant och utförare av jordbrukssysslor. Det var där han lärt sig att läsa, skriva och räkna, men framför allt att snickra. Träslöjden var definitivt hans favoritämne och han återkom ständigt till det hantverket i sina berättelser. I förbifarten kunde han nämna lärares och lärarinnors namn, men det var sakerna han gjort, vilket träslag som använts, vilka verktyg som brukats och vilken målarfärg han valt, som han pratade om.

Erik förstod inte vinkar. När klockan började närma sig sängdags satt han ofta helt oberörd i vårt kök och pratade som om ingenting hänt. Medan föräldrarna släckte lampor, drog ner rullgardiner och tog av överkastet från sängen, låtsades han som att det var deras sak och ingenting som angick honom. Det fanns bara ett sätt att avsluta köksbordssnacket och det var en rak tillsägelse: *Nej, du Erik. Nu får vi allt tänka på att det är en dag i morgon också. God natt med dig!* Då brukade Erik se sig omkring lite yrvaket, som om han inte riktigt kände igen sig. I tankarna var han troligen varken hos oss eller hemma i Mossebo. Han befann sig på Löt i Strängnäs.

Julhelgerna i Vallsjöbol och Mossebo var ett kapitel för sig. Det var *same procedure as last year* (som grevinnan säger till betjänten i den klassiska teve- sketchen). På julaftonen var det samling hos oss, med massor av mat och dryck och säckvis med julklappar. Dagen efter: julotta i kyrkan och klockan tre, julmiddag i Mossebo, med lutfisk och vit sås (med mera, med mera).

En juldagseftermiddag i Mossebo var speciell. Det var i slutet av femtiotalet och den koms länge ihåg som julen då Erik Klang slog knock på alla traditionella julsånger och lanserade en egen, som i hans tycke var det bästa som någonsin kunnat höras. Han hade skaffat sig en ägodel som var honom kärare än cykeln. Det var en liten behändig skivspelare, med inbyggd högtalare. En man som hette Owe, med tillnamnet Thörnqvist, hade nyligen (eller kanske inte nyligen men i alla fall) släppt en EP- skiva. Erik mixtrade lite där i bakgrunden och så fick vi höra om Albin och Pia:

I köket, uti gården, ner i dalen, där satt och grät en ensam flicka så söt. I samma gård, i dalen, fast i salen satt pappa, Storbonn' Persson arg och röt, ja, satt pappa, Storbonn' Persson arg och röt. Han hördes skria: Pia, sluta tjuta! Din Albin kommer aldrig mera igen. Han har nog segla' vilse me' sin skuta. Han skulle ha vure' tebaks' för länge sen, ja, han skulle ha vure' tebaks' för länge sen. Pille rumpan pej, filleluring lej, hadderittan tutan tej", etcetera.

Erik spelade låten gång på gång och han skrattade oavbrutet, från första versen till den sista.

En sommardag på 1980- talet hälsade vi på Erik på hans sista adress, Johannesbergs vårdhem, här i Mariestad. Vi sa: *Hej, hej! Känner du igen oss?* Det gjorde han, åtminstone mig och på frågan hur det stod till svarade han: *Jo, tack. Det knallar och går!* Fast det gjorde det ju inte. På grund av diabetes och cirkulationsrubbningar, hade båda hans ben blivit amputerade och han var bara en stor överkropp med armar, men bara stumpar till ben. Han hade dock en fiffig fyrhjuling och på den transporterade han sig runt i god fart i korridoren där inne. Vi hade med oss en liter nyplockade jordgubbar. Han tog emot presenten med ett stort leende. Utan att säga ett ord åt han upp innehållet till sista bäret på fem minuter.

Erik Anton Klang, Elsas och Eriks son, avled 1987, 65 år gammal. Jag tror att han gjorde så gott han kunde hela livet. Vad kan man mer begära av en människa?

T v: Owe Thörnkvist och en skiva. T h: Jul i Vallsjöbol.
Bland andra: Erik Klang (i bakgrunden).

Detta avsnitt om Erik är till stor del hämtat från min berättelse från 2017:

DELVIS FRÅNVARANDE I VALLSJÖBOL PÅ 1950- TALET IAKTTAGELSER OCH INTRYCK

http://mossebobladet.se/a.absent%20vbol.pdf

HEMMASON: MARTIN LENNART

Han föddes nästan på dagen tjugo år efter brodern Ernst Gunnar. En sak som var lite ovanligt: Han lär ha kommit till världen utanför stadshotellet i Mariestad. Resan i taxi från Finnerödja till BB blev tillfälligt avbruten där men kunde fullföljas, hur det nu gick till. Detta hände den 29 mars 1929.

> När Lennart fyllde tjugo år (1949) var Gunnar dubbelt så gammal som Lennart och Carl var dubbelt så gammal som Gunnar (i runda tal). Det där tyckte jag var lite kul, minns jag.

Här nere ser vi Finnerödja församlingsbok, perioden 1929-1939. Ensam på första raden står farfar (hemmansägare) och ett par rader nedanför sönerna Gustaf och Gunnar. Därefter finns tre personer på grannstället i Mossebo och långt där nere (raderna 18- 20) står Elsa och hennes söner, med en särskild notering om faderskap (Lennart). På sista raden står Carls mor Anna Stina Adamsdotter (på undantag).

Det inklippta fotot på Lennart är från hans första körkort (troligen 1947).

Lennarts intresse för motorcyklar, senare bilar och maskiner i allmänhet var grundmurat. Det var ett nöje för honom att plocka isär en motor, inte för att det behövdes, bara för glädjen att smutsa ner fingrarna och sätta ihop alla delar igen. Hade han sökt sig ett yrke utanför hemmet hade bilmekaniker varit mer än troligt val. Allt eftersom kossorna försvann från ladugården i Mossebo, fylldes lokalen med motorer och reservdelar i en omfattning som är obeskrivbar. Han hade inte en skiftnyckel. Han hade minst ett dussin, för att inte tala om skruvdragare, tänger, mejslar och andra verktyg. Elsa hade ett tjog höns i ett hörn av det rum där kreaturen varit. För övrigt var det verkstadsgrejer högt och lågt.

När Lennart gjorde sin värnpliktstjänst åkte han motorcykel mellan Mossebo och Skövde. Utöver den påtvingade tillvaron på annan ort tror jag inte att han tillbringade mer än högst trettio dagar utanför hemmet under hela sitt sjuttioåriga liv. Fast nu glömde jag Struppkärr: han var där flera veckor emellanåt. Han var skogshuggare i många år och hans arbete i skogen sammanföll med att de första motorsågarna fanns på marknaden. Dessa otympliga, tunga åbäken var rätt så jobbiga att hantera men Lennart gillade dem skarpt. De gick ju att skruva isär och sätta ihop igen - på fritiden.

Lennart var mycket mera köpare än säljare. Det enda han egentligen sålde var jordgubbar och det gjorde han med besked. Han började med egna odlingar redan på 1940- talet, då i liten skala på de s. k. Lyckorna, på gränsen mot Mossebo hage. Senare, i takt med att han fick egen jord att odla i Mossebo, växte hans odlingar från att vara stora till jättestora. Sålde han 300 000 liter jordgubbar under sin tid? Ja, det tror jag. Minst. Men vad köpte han då? Han köpte allt. Att besöka lösöreauktioner var hans största nöje. Han bjöd verkligen till. Sen åkte han hem till Mossebo och fyllde på sina redan överfulla förråd med nya prylar och när han lämnade jordelivet 1999 var inte bara hans lador fyllda. Alla utrymmen i alla hus var till brädden fyllda. Efter hans bortgång, när vi sorterat upp saker och ting någorlunda, tog jag mig friheten att göra en film, där jag använde en visa som, bland andra Cornelis Vreeswijk gjort känd: *En fattig trubadur:* https://youtu.be/dyvV_TtnP3M . Vill du hellre ha Edvard Perssons version, pröva den här adressen: https://youtu.be/NLa3USTgY4c .

Jag vill verkligen vara tydlig med att den där leken med ord och toner inte var illa ment mot Lennart eller någon annan enskild person. Det var bara ett sätt att konstatera faktum: dikten och verkligheten var samstämda. Lennart var inte fattig och han var ingen trubadur. Han var inte heller rik, tror jag. Men han var en samlare av stort och smått.

Lennarts favoritmärke i fråga om motorcyklar var Harley Davidson men hans flesta tvåhjuliga fordon var av märkena BSA och Huskvarna. Hans favoritbilmärke var Citroen och han avverkade åtskilliga, efter att ha inlett sin bil- karriär med en gammal fyrkantig Nash, kanske inte fullt så elegant som den avbildade men Lennarts Nash rullade och i tanken hälldes en blandning av bensin och fotogen. Den

hade ingen självstart (i alla fall ingen som fungerade) men den hade en vev och den krävde sin man att hantera.

Den förra bilden på första bilen var en konstruktion.
Jag hittade en bild på Lennarts verkliga Nash.
(Gissa vem som sitter vid ratten).

Det här blev ett svep över stora delar av Lennarts liv. Jag måste påminna mig om att det här handlar om Elsa Charlotta Carlsson. Men Erik och Lennart var ju hennes söner och bör förstås ges plats i berättelsen. Här följer bilder, där Elsa och hennes närmaste är med.

EN VANLIG VARDAG I VALLSJÖBOL

Det var sommar och det var nog mitt på dagen. Faster Mildred hade tagit ledigt från sitt kafé på Drottninggatan i Örebro och vistades i Mossebo någon vecka. Så ock farbror Gustaf. Han arbetade på Bofors i Karlskoga och hade ännu inte med

sig sin livskamrat Ingeborg. Farfar, Elsa och Lennart kom från Mossebo för att dricka eftermiddagskaffe med semesterfirarna och vår familj: Gunnar och tre barn. Och Birgit tog fotot, varefter hon iklädde sig värdinnerollen. Kanske fyllde Britt ett år. I så fall är fotot taget den 1 augusti 1940.

Har jag gissat rätt om födelsedag så var det ju inte någon vanlig vardag och dessutom glömde jag att nämna Verner Nilsson (i blåblus bredvid Gunnar). Verner var ett inventarium, har Bernt skrivit i något sammanhang. Livet hade farit illa med honom (han blev änkeman och utan egen mark), så han var dagsverkare på trakten och det var oftast hos oss han tjänade sin dagpenning.

Elsa var också ofta i vårt hushåll och arbetade med än det ena, än det andra. Vid sådan tillfällen vistades hon mest i köket, i tvättstugan eller på åkrarna. Hur hon lönades har jag ingen aning om men hoppas att hon fick det hon förtjänat, troligen i forma av fri hyra i Mossebo (sedan Gunnar blivit ägare där) och mjölk, kanske även potatis från gården och halm till madrasserna i Mossebo. Den som inte har legat på en halmmadrass, borde pröva. Det är en speciell upplevelse. ☺

Här är det inte vardag:

Lennart står 4:e från höger i bakersta raden.

Lennart och hans jämnåriga på det obligatoriska konfirmationsfotot i Finnerödja kyrka. Då vet man att det var pingst. Kyrkherden hette Lavenius vid den tiden. Det är ordning och reda i uppställningen men fotografen borde ha satt prästen ett steg till höger.

Här i mitten: han från Mossebo.

SKOGSARBETE

Jag gillar den här bilden. Jag tror att jag tog den (med en lånad kamera). Är det Bernt som tagit den, säger jag: Grattis. Snyggt plåtat! Bilden är tagen på Kroppefjells marker, kanske 500 meter norr om den lilla Tottsjön (från Mossebo sett, halvvägs ner till Skagern). Lennart fällde de resliga granarna och en och annan bjässe till tall med underverket (motorså vtgen). Att kvista träden med det tunga redskapet skulle varit lika tröttande som livsfarligt, så Erik kvistade de fallna furorna och granarna med en yxa varefter Lennart startade monstret och kapade stammarna i längder som bara apteraren och Lennart förstod sig på.

Så kom en utkörare – i detta fall Evert Oskarsson i Eriksåsen – med häst och slädar (det var vinter gud bevars) och transporterade timmerstockarna till närmaste farbara bilväg i detta fall vägen förbi Herrängen, Otterbäcken och Sandviken och alltihop skedde i en behaglig takt. När det blev rast tände man en brasa och inmundigade medhavd matsäck och vilade inför nästa nappatag med träden.

FARFAR

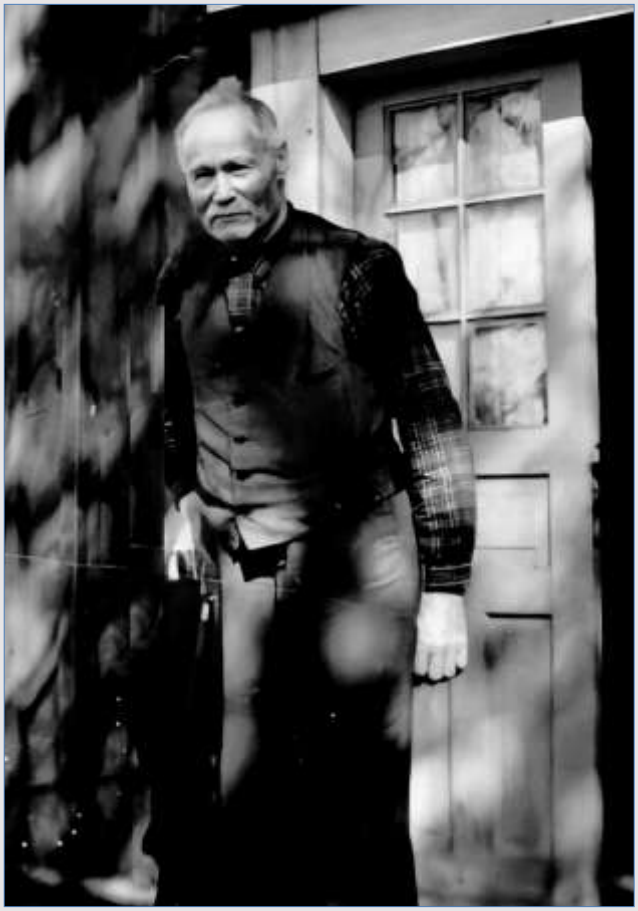

Det är så här jag minns farfar. Alltid prydligt klädd, även på vardagar. Käppen med silverkrycka i höger hand och tendens till ett leende, fast man vet inte om det istället är en antydan till en gäckande grimas. Han var ingen till vars knä man tog sin tillflykt, om man behövde tröst. Han var inte avvisande men det fanns ett avstånd som mättes ut med ett måttband som hette respekt. Det roligaste han visste var att berätta spökhistorier för oss barm och det var inga barnsliga föreläsningar.

Allt han berättade hade verkligen hänt, det underströk han och vi barn som nästan trodde på jultomten hade inget val: vi tog emot hans berättelser och lät oss föras med i farfars äventyr, där han aldrig själv varit med, men gick i ed på att de var verkliga, så sant som att han hette Carl. Med bleka kinder och andan i halsgropen gick Bernt och jag ut i Mossebos kvällsmörker efter de där seanserna och skyndade oss hem. Vi undrade om det var möjligt att just Stoltzes (vårt ställe) var så spökbenäget som farfar sagt. Det var helt enkelt hans sätt att visa sin tillgivenhet, hans sätt att kramas. Det var en lek för honom och han ville såklart att vi skulle leka med och det gjorde vi på samma sätt som man lät sig följa med i de äventyr som presenterades på en vit duk i en biosalong. Farfars föreställningar var gratis och vi satt på de åtråvärda första parkettplatserna, Bernt och jag. Nästa dag, modiga av dagsljuset, skrattade vi åt alltihop.

Johan i Borga - farfars svåger – sa i sitt begravningstal att Carl i Mossebo hade varit en hedersman under sitt liv. Det vill jag gärna tro.

LENNART PÅ SIN MAMMAS GATOR

Med sin mamma – i Stockholm.

FÖDELSEDAGAR

Carl 80.

Elsa 60.

BLANDADE BILDER OCH KLIPP

Från Eriks drängtid.

Bild i repris: Elsa med *morsan* och *farsan* i Mossebo.

I oktober 1947 skriver Rickard Sundström att det har varit storm över Lugna gatan i Enskede och deras bästa äppelträd har blåst ner. Han beskriver också den ovanligt varma sommaren. Han har vattnat så mycket i trädgården, att Skagerns vatten inte skulle räckt till. Rickard och Emma har hälsat på systern och svågern (Rickards) på Svartsjölandet för första gången på fyra år. De har dessutom varit på friluftsteater två gånger, "så du ser att vi roar oss".

Efterändes
Fr. Elsa Karlsson
4:e vard.
Lasarettet, Mossebo
Mariestad.

Den 19 oktober 1946 eftersändes det här brevet till Elsa, när hon var inlagd på Mariestads lasarett och behandlades för magsår. Året efter var Elsa där en period igen och breven handlar mycket om Elsas hälsa och om Emmas. Emma fyllde 70 år i början av 1947 men det blev inget firande, eftersom mamman ville ha det så. För första gången beklagar sig farsan och han vet inte riktigt vad han ska ta sig till, eftersom morsan inte kan sova på nätterna. Hennes sömnlöshet gör honom själv nervös och brevet förmedlar elände. Som vanligt klankar han på Mojes familj. "Han var här på födelsedagen, men inte hade han någon present och Eva (hans fru) ringde inte ens! På hösten 1949 har Karl i Mossebo fyllt 80 år och Elsa har skrivit och berättat om alla kalas som ägt rum av den anledningen. Farsan Sundström kommenterar det, hälsar och gratulerar i efterskott och är imponerad över att Karl fortfarande är i farten, åttio år gammal. Själv är han bara 66 (och tänker arbeta till 68 års ålder), men han tycker det tar emot emellanåt. Han berättar att de hyrt ut övervåningen till ett dansk- finskt par för 130 kronor i månaden.

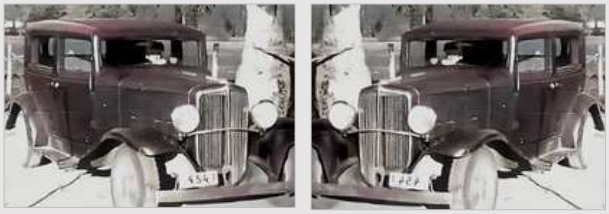

En fyrkantig Nash finns i bakgrunden på bilden där uppe.

Lennart med en av sina Citroen- bilar.

1960- TALET

Emma Sundström avled den 11 juni 1960. Rickard Sundström blev sjuk och vistades de sista åren på Stureby vårdhem. Vanja Värnkvist – en icke obekant översköterska – skötte om den avdelning där Sundström vistades. Kaisa och jag hälsade på honom någon gång, sedan vi flyttat till Stockholm. De första tre månaderna bodde vi faktiskt också på Konstgjutarevägen, inte alls långt från Sundströms sista privata adress. Men då var han redan på Stureby. I mars 1964 skrev Richard Sundström det sista av sina hundratals brev till Elsa. Han avled på sommaren 1964 och det fick Elsa veta av Rickard Sundströms syster som skrev brev från Lidingö.

Sedan både Emma och Rickard gått bort blev kontakterna mellan Mossebo och Stockholm tämligen obefintliga, tror jag. I varje fall hördes det aldrig något mera om dem från Mossebo. Däremot hade Elsa och Lennart viss kontakt med brodern i Västervik. Jag tror till och med att de träffades någon enstaka gång. Huruvida Knut fick trycka sin moders hand, som kyrkoherden skrev, vet jag inte, men förmodligen fick han väl det. Hur det nu kunde kännas!

Stureby vårdhem – på 1940- talet, visserligen – men det såg ungefär likadant ut på 1960- talet.

1970- OCH 80- TALET

På 1980- talet blev Elsas värld allt mindre, i takt med att hennes ögon blev sämre. Hon blev opererad och fick viss ledsyn, men hon fick mera lita på öronen, när det någon gång kom någon och hälsade på. En av hennes nära vänner – kanske den närmaste, inte bara geografiskt – var Anna Gustafsson, så länge hon levde.

Elsa och Anna.

Valter Johanssons familj, som var närmaste grannar under många, många år var också mycket viktig i Elsas liv. Hon följde med i barnens uppväxt och hon talade alltid mycket väl om hela familjen, inte minst flickorna som, vad jag förstår, var flitiga besökare hos Elsa. Elsa var många år medlem i Finnerödja missionsförsamling och i det avseendet hade hon en speciell gemenskap med närmaste grannarna.

Elsa hade ett särskilt gott öga till flickor (eller töser, som man sa när vi var barn). Britt var hennes favorit på 1940- talet och Barbro blev det från år 1947 och framåt. Det var ingenting konstigt med det! Elsa hade gott om pojkar runtomkring sig under hela livet. Det började redan i Stockholm, när det förra seklet var ungt. Det var inte lika påtagligt i Vittinge, eftersom hon hade styvsystrar där, men i Bettna var det bara pojkar, varav en satt i fängelse och en tyckte om att sitta vid spisen och leka. I Mossebo fick hon en pojke till att ta hand om och hon fick aldrig någon egen flicka. Jag tror det var en stor sorg för henne. Här har Elsa besök av två flickor som hon brydde sig om så länge hon levde:

Britt, Elsa och Barbro.

Lennart levde nästan hela sitt liv i Mossebo och fram till omkring år 1980 kan man nog säga att Elsa var hans hushållerska. I den uppgiften ingick det att sköta huset, med allt vad det innebar av matlagning, disk, tvätt, städning och många andra saker. När Elsas ögon strejkade och hennes allmänna hälsa gradvis försämrades under slutet av sjuttiotalet och framåt, blev Lennarts roll en annan. Det blev nu hans uppgift att göra det möjligt för Elsa att bo hemma. Det gjordes en del anpassningar i köket och badrummet och så vidare, så att Elsa kunde klara av det dagliga livet. Lennart skötte inomhussysslorna och jordgubbsodlingen parallellt och tiden gick.

Här upprepar jag det jag redan skrivit om den där visans refräng:
Du kan ingenting ta med dig dit du går:

Jag vet inte om Lennart hade två miljoner prylar i bohaget, när han avled på sommaren 1999. Ingen kom på den befängda idén att räkna antalet stolar, bord, glas, tallrikar, skruvar, muttrar, spik, verktyg, redskap, lådor, brädor, motorfordon och mycket, mycket annat på hösten 1999.
Jag videofilmade, både inomhus och utomhus under uppröjningsarbetet och i en redigerad variant använde jag lite vanvördigt Cornelis Wreesviks "Luffarvisa" som ledmotiv i filmen. Där sjunger han "om sin enkla livsfilosofi" som lyder: Du kan ingenting ta med dig dit du går. Nej, du kan ingenting ta med dig dit du går! Jag har inga synpunkter på den livsfilosofin, men när vi röjde i Mossebo på hösten 1999, framstod de där raderna som synnerligen realistiska.

I slutet av maj månad 1999, besökte vi – Birgitta, Bernt, Kaisa och jag – Lennart och uppvaktade honom (ett par månader efter födelsedagen) på 70- årsdagen. Det blev en synnerligen trevlig eftermiddag, med kaffe och dopp och massor av gemensamma minnen som berättades om och skrattades åt i timmar. Mindre än två månader senare avled Lennart och det känns rätt att använda det slitna uttrycket, att en epok gick i graven.

Avslutningsvis vill jag visa några videofoton, ett från uppvaktningen i maj 1999 och tre från uppröjningen, hösten 1999. Sedan är denna resa, som började i Stockholm 1898, avslutad och jag citerar Elsas styvpappa i Vittinge, i brevet till Elsa år 1921:

Nu lämnar jag alltsammans i glömskans hav och slutar min skrivelse.

1 februari 2007-02-01
/Alf

Samtliga klipp här på slutet är från min berättelse år 2007.

FEM RESPEKTABLA KVINNORS

vistelse hos Mosseboarna Carl Ersson, Carl Carlsson,
Anders Peter Carlsson och Carl Andersson:

Stina Magnidotter: 1780 – 1815
Anna Greta Jönsdotter: 1808 - 1882
Anna Stina Jansdotter: 1861 – 1930
Ida Lovisa Carlsdotter: 1894 - 1923
Elsa Charlotta Carlsson: 1928 - 1988

Medeltalet av deras gästspel i Mossebo är drygt 40 år.

Därmed är denna följetong slut.

Mariestad 2021-03- 24 / Alf

Bilaga

Elsa Charlotta Carlsson - född 1898 i Katarina

Erik Wilhelm Klang - född 1872 i Kloster

Gifta åren 1921 – 1927

Deras son: Erik Anton – född 1922

Carl August Andersson - född 1869

Deras son: Martin Lennart – född 1929

Reinhold Ferdinand Carlsson
född år 1864 i Odensala

Emma Charlotta Larsson
född år 1877 i Huddunge

Reinhold Ferdinands föräldrar:

Carl Ludvig Alexander Hof
född 1837 i Stockholm

Charlotta Granberg
född år 1826 i Haga

Charlottas föräldrar:

Johan Granberg
född 1773 i Haga

Cathrina Olsdotter Järling
född 1783 i Järlåsa

Carl Ludvig Alexanders föräldrar:

Peter Carlsson (korpral, timmerman)
och Johanna Eriksdotter

Emma Charlottas föräldrar:

Anna Larsdotter
född 1840 i Huddunge

NN

Annas föräldrar:

Lars Jansson och Stina Larsdotter,
båda födda år 1805 i Huddunge